

POSTANOWIENIE

Dnia 14 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa W. N.

przeciwko P. [...] spółce akcyjnej w W.

o naprawienie szkody górniczej poprzez nakazanie usunięcia odpadu wiertniczego
i nakazanie rekultywacji działki,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 stycznia 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 7 lipca 2020 r., sygn. akt VI ACa [...],

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

**2. zasądza od powódki na rzecz strony pozwanej kwotę 2700
(dwa tysiące siedemset) zł, tytułem kosztów postępowania
kasacyjnego);**

3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz adw. L. Z. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia na nieopłaconą pomoc prawną udzieloną powódce W. N. z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną powódki W.N. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 7 lipca 2020 r., VI ACa (...), Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oparła na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 3 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Nieważność postępowania skarżąca opiera na nieuwzględnieniu wielokrotnie zgłaszanych przez nią wniosków o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

W art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c. normującym przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, z powodu nieważności postępowania, chodzi o nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji, a nie także przed sądem pierwszej instancji. Nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę z urzędu, niezależnie od podniesionych w tej materii podstaw kasacyjnych, co wynika z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Kontrola kasacyjna dokonywana przez Sąd Najwyższy obejmuje stosowanie prawa przez sąd drugiej instancji i z tej przyczyny Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę kasacyjną, nie może w ramach bezpośredniej kontroli kasacyjnej badać kwestii ważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Badanie takie, mające charakter pośredni, jest natomiast możliwe, gdy skarżący w skardze kasacyjnej podniósł zarzut naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2017 r., I CSK 59/17, nie publ.).

W postępowaniu apelacyjnym powódka nie składała wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, a zatem nie może być w ogóle mowy o nieważności postępowania przed tym Sądem, którą Sąd Najwyższy uwzględniałby z urzędu. Takowy wniosek wprawdzie został złożony, ale w ramach postępowania zażaleniowego (na gruncie stanu prawnego obowiązującego sprzed nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1469 ze zm.) na postanowienie Sądu pierwszej instancji o odrzuceniu apelacji (k. 625, 641), które to orzeczenie zostało uchylone w wyniku kontroli instancyjnej (k. 642).

Jeśli chodzi o drugą przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, tj. występowanie istotnego zagadnienia prawnego skarżąca wskazała na art. 5 k.c., w kontekście uwzględnionego zarzutu przedawnienia, w sytuacji, gdy sprawa nie została rozpoznana co do istoty przez Sąd pierwszej instancji, zaś postępowanie dowodowe zostało ograniczone tylko i wyłącznie do materiału w postaci dokumentów, przy jednoczesnym braku rozważenia kwestii ewentualnego

nadużycia przez pozwaną prawa podmiotowego w związku z podniesieniem zarzutu przedawnienia.

Sformułowana w taki sposób podstawa przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania jest nieprawidłowa, bowiem według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz.11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Nadto przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej nie może ograniczać się do ich ogólnikowego powołania czy przytoczenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2000 r., V CKN 1780/00, OSNC 2001, nr 3, poz. 52). Sąd Najwyższy nie ma obowiązku zastępowania skarżącego i poszukiwania argumentów przemawiających za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., I UZ 47/06, OSNP 2008, nr 7-8, poz. 118). Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowi jej element samodzielny - wyodrębniony w oddzielnej jednostce normatywnej i nie może być utożsamiany z innymi wymogami formalnymi skargi kasacyjnej, w tym jej podstawami i ich uzasadnieniem (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, nie publ, z dnia 10 marca 2016 r., II CSK 10/16, nie publ., z dnia 8 stycznia 2019 r., IV CSK 243/18, nie publ.).

Niezależnie od tego trzeba zauważyć, że w orzecznictwie zostało już wyjaśnione, że wykonywanie prawa podmiotowego w sposób sprzeczny z kryteriami określonymi w art. 5 k.c. jest bezprawne i z tego względu nie korzysta z ochrony prawnej. Norma zawarta w tym przepisie ma jednak charakter wyjątkowy

i może być stosowana tylko po wykazaniu wyjątkowych okoliczności, w sytuacji, gdy w inny sposób nie można zabezpieczyć interesu osoby zagrożonej wykonaniem prawa podmiotowego przez inną osobę (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1969 r., III CRN 310/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 115) oraz w tych szczególnych przypadkach, w których wykorzystywanie uprawnień wynikających z przepisów prawa prowadziłoby do skutku nie aprobowanego w społeczeństwie ze względu na przyjętą w społeczeństwie zasadę współżycia społecznego. Zasady współżycia społecznego to pojęcie niedookreślone, nieostre, a powoływanie się na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego powinno wiązać się z konkretnym wykazaniem o jakie zasady współżycia społecznego w konkretnym wypadku chodzi oraz na czym polega sprzeczność danego działania z tymi zasadami. Taki charakter klauzul generalnych zawartych w rozważanym przepisie nakazuje ostrożne korzystanie z instytucji nadużycia prawa podmiotowego jako podstawy oddalenia powództwa, a przede wszystkim wymaga wszechstronnego rozważenia okoliczności, aby w ten sposób nie doprowadzić do podważenia pewności obrotu prawnego. Zasadą bowiem jest, że ten kto korzysta ze swego prawa postępuje zgodnie z jego społeczno-gospodarczym przeznaczeniem i zasadami współżycia społecznego. Z istnienia domniemania, że korzystający z prawa podmiotowego postępuje zgodnie z zasadami współżycia społecznego, wysuwa się jako oczywisty wniosek, iż ciężar dowodu istnienia okoliczności faktycznych uzasadniających ten zarzut spoczywa na tym, kto ten zarzut podnosi (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 1965 r., III CR 278/65, OSNCP 1966, nr 7-8, poz. 130). Uznanie, że w danej sprawie z uwagi na całokształt okoliczności faktycznych, wniesione powództwo stanowi nadużycie prawa, względnie, że zarzut pozwanego oparty na art. 5 k.c. nie zasługuje na uwzględnienie, ma charakter ocenny i jest przejawem dyskrecjonalnej władzy sądu *meriti*. W konsekwencji jedynie w razie oczywistego przekroczenia swobody judykacyjnej sądu w tym przedmiocie zarzut naruszenia art. 5 k.c. może odnieść zamierzony skutek prawny (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2012 r., V CSK 409/11, nie publ.).

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt. 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz

szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistą zasadność skargi kasacyjnej skarżąca opiera na nieważności postępowania. Jak już była o tym mowa nie zachodzi nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji, skoro powódka nie składała w postępowaniu apelacyjnym wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. W sytuacji, gdy powódka kontestuje oddalenie przez Sąd pierwszej instancji jej wniosków o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, w skardze kasacyjnej powinna była podnieść zarzut naruszenia art. 386 § 2 k.p.c., czego nie uczyniła.

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak rozwałę z urzędu nieważność postępowania. Sąd Najwyższy nie może wyjść poza konkretne podstawy (zarzuty) powołane w skardze kasacyjnej i poszukiwać z urzędu innych błędów wyroku Sądu drugiej instancji lub postępowania przed tym sądem niewskazanych przez skarżącego. Inaczej niż w postępowaniu apelacyjnym w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy jest związany podstawami skargi kasacyjnej i nie może brać pod uwagę naruszenia przepisów, których skarżący nie podniósł w podstawach skargi kasacyjnej.

Zważywszy na podstawę faktyczną i prawną oddalenia powództwa w związku z uwzględnieniem zarzutu przedawnienia dochodzonego roszczenia odszkodowawczego deliktowego nie może być mowy o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, skoro roszczenie to stało się wymagalne w 1996 r., w czasie gdy przedmiotowa nieruchomość stanowiła własność poprzedników prawnych powódki, zaś pozew został wniesiony w 2015 r.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 2 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, jedn. tekst: Dz. U. z 2018, poz. 265).

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi pozwanego z urzędu orzeczono na podstawie art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o advokaturze (jedn. tekst: Dz. U. z 2020, poz. 1651) w zw. z § 4 ust. 1 i 3, § 8 pkt 6, § 16 ust. 4 pkt 1 oraz § 2 pkt. 2, § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 18).